

Boris Urbančič – osemdesetletnik

Tisti, ki nam je dano poznati profesorja Urbančiča že več kot trideset let, vemo, da v tem obdobju ni ravno prekipeval od zdravja, ki bi bilo zanj nekaj samo po sebi umevnega. Že dolgo mu je naloženo nadvse skrbno odmerjati porabo moči, da mu jih ne bi zmanjkalo za delo, a čeprav se danes nemara ne bi mogel pridružiti kaveljcem in koreninam, je pri osemdesetih še zmeraj mož vedre volje in delovnega razpoloženja.

Za priložnost, kakršno daje zapisovalcu tale zapis, si je zato res težko misliti kaj prijetnejšega, kot je zagotovilo jubilarantu, da smo njegovih osemdeset let veseli vsi, stari prijatelji, bohemisti, slovenisti in navadni dolžniki.

Če bi bralec Jezika in slovstva (kateremu je bil jezikoslovni urednik v letih 1959-65 tudi naš jubilarant) polistal po starejših letnikih, bi v priložnostnih člankih ob Urbančičevi šestdeset- in sedemdesetletnici (1973/74, 1983/84) našel najvažnejše podatke o njegovem življenju in delu. Za mlajše bralce pa naj bodo tu ponovljeni le tisti, ki osvetljujejo jubilarantovo delovno pot skozi sedemdeset let.

Boris Urbančič je rojen Ljubljčan (21. 12. 1913). Tu je preživel mladost in opravil »osnovno« šolanje z univerzo vred. Diploma iz slovenskega in starocerkvenoslovenskega jezika ga po tedanji študijski usmerjenosti spričo predvsem historične utemeljenosti ne bi mogla narediti za presojevalca o sinhronih zadevah knjižnega jezika, ko se ne bi med študijem srečal z bohemistko. Druga svetovna vojna ga je zatekla kot lektorja češčine na filozofski fakulteti v Ljubljani. Levičarska študijska leta in pripadnost idejam delavskega gibanja sta ga pripeljala na edino mogoče mesto: v vrste Osvobodilne fronte, po aretaciji l. 1943 pa v partizane h kulturno-prosvetnemu in agitacijskemu delu, organizacijskemu delu v partijski šoli, po vojni pa k uredniškemu in poročevalskemu delu pri radiu in Tanjugu. Leta 1955 se je vrnil na fakulteto in se kot predavatelj češkega jezika l. 1973 upokojil.

Srečanje z bohemistiko je bilo odločilno za dve smeri njegovega dela in obe sta v ospredju še zdaj. Na eni strani je čista bohemistika, ki (po večkratnem študijskem bivanju v Pragi) zajema njegov lektorat češkega jezika na ljubljanski filozofski fakulteti. S prvim obsežnim pregledom čez češko prozo na Slovenskem (izšel je v Pragi l. 1936) se začelja široko zasnovano raziskovanje slovensko-čeških kulturnih stikov, ki se je nekako zaokrožilo prav v letu 1993. Na drugi strani pa ga zanima češka teorija knjižnega jezika, ki je nanj vplivala zlasti s postavkami jezikovne kulture. Ta pot je vodila k številnim jezikovnokulturnim člankom, zadevajočim razmerja med splošno rabo, normo in kodifikacijo, posebej v slovenskem besedoslovju, stilistiki, izrazito v pravopisu, a tudi v jezikovnem sestavu. Zaokrožila se je v knjigi O jezikovni kulturi (izdaje 1972, 1973, 1987). Nekako vmes sta češkemu knjižnemu jeziku posvečeni knjigi za potrebe češkega lektorata, tj. Češka čitanka (1976) in v soavtorstvu z A. Jedličko in P. Hauserjem učbenik Češčina (1980).

Že drugo izdajo knjige O jezikovni kulturi je predelal in razširil s tremi poglavji. Poglavje Govorni jezik prinaša avtorjev (deloma tudi polemični) pristop k tedanji, še ne dokončno postavljeni pojmovni razporeditvi pojavov v socialnih zvrsteh kakor tudi predlog izrazoslovne sistematike o tem, obsežni pravopisni poglavji Geografska imena in Osebna imena pa prinašata strnjen prikaz njegovih pogledov na pravopisne rešitve, ki si jih je prizadeval uveljaviti kot član komisije za novi slovenski pravopis. V zvezi s tem delom se je Urbančič oglašal tudi drugje, npr. v dnevniški in tedenski publicistiki, v sporočilih Jezikovnega razsodišča, zlasti podrobno in z veliko primernih

pripomb pa v Slavistični reviji (Nekaj pripomb k Načrtu pravil Slovenskega pravopisa, 1987). Mnoge so bile žal preveč zlahka prezrte.

Proučevanju slovensko-čeških kulturnih stikov in obojestranskega (s slovenske strani seveda šibkejšega) vplivanja se je Boris Urbančič zapisal že v študentskih letih, saj se je z imeni, kot so Dobrovský, Šafařík in Čelakovský srečal že študent prvega semestra na slovenistiki. Za Urbančiča pa je bil gotovo pomemben usmerjevalec tudi takratni lektor češčine v Ljubljani Václav Burian, saj je mladega bohemista pridobil ne samo za proučevanje izjemno bogatih stikov (temelječih na tradiciji večstoletnega skupnega podrejenega položaja v nelastni državi in zlasti na skupnem narodnostnem prebujanju), ampak tudi za posredovalca med kulturama, v predvojnem obdobju namreč za prevajalca leposlovnih del iz češčine v slovenščino. Tu je profesor Boris Urbančič storil zares veliko in je po rajnkem Berkopcu danes najtemeljitejši poznavalec zadevne problematike, h kateri je prispeval velikansko bogastvo zbranih in ovrednotenih podatkov, ki tvorijo presenetljivo podobo o preteklosti dveh slovanskih narodov, podobo, iz katere črpamo za razumevanje slovenske kulturne zgodovine, v novih razmerah lastnih in neodvisnih držav pa za nadaljevanje in poglobljanje sodelovanja in medsebojnega spoštovanja.

Najprej je bil tu širen, a še nepopoln pregled, ki je kot broširana izdaja izšel l. 1988 pri Mladinski knjigi (Česko-slovenské kulturní styky; s seznamom virov skupaj 52 strani). Z bogatimi dopolnitvami pa je sledila knjiga Slovensko-češki kulturní stiki (Mladika 1993), s katero smo se Slovenci brž postavili ob nedavnem obisku češkega predsednika Václava Havla v Sloveniji in jo je avtor predsedniku tudi osebno izročil. Češki prevod te knjige čaka na izid v Pragi.

O kulturnih stikih je Urbančič pisal tudi v Enciklopediji Jugoslavije (1987), prav tam pa tudi o jugoslavistiki na Češkem.

Upokojensko obdobje, rešeno vsakdanje rutine in naglice, se v življenju razumnika nekako prilega enciklopedičnemu delu, pri katerem je treba brskati za navideznimi drobnarijami in stokrat preverjati različne, tudi nasprotujoče si podatke. Toliko bolje, če se takemu delu posveti pregovorno miren in do kraja razsoden mož, kakršen je profesor Urbančič. V zadnjem obdobju je uredjal enciklopedične članke in s »svojeja« področja prispeval v Enciklopedijo Slovenije gesla Dobrovský, Měrka, Lego, Vybíral, Kollár, V. Burian, Šafařík.

Profesor Urbančič je pred nedavnim dejal, da bo po osemdesetih počival. Težko verjamem. Saj ne da si počitka ne bi zaslužil, še privoščiti mu ga moramo. A kaj bo delal, če ne bo delal? Naj nam torej ostane trpežen še naprej, mu želimo »v imenu celega razreda«, in naj se loti zapiskov, ki jih ima — to vemo — lepo zložene v predalu pisalne mize. Za zdaj pa hvala za vse in srečno!

Tomo Korošec

Petinsedemdeset let profesorice Jože Meze

Dne 9. marca je preteklo petinsedemdeset let, odkar se je v Ljubljani rodila Joža Meze, najstarejša urednica Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Še pred koncem študija slavistike je leta 1950 začela honorarno delati v Inštitutu za slovenski jezik, kjer je bila stalno zaposlena od leta 1951 do 1979, svoje delo v Inštitutu pa je nadaljevala še po upokojitvi do leta 1985, torej polnih petintrideset let.